

Носовець Владислав

<https://orcid.org/0009-0001-1968-4970>

Аспірант кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: vlad.nosovets402@gmail.com

СТАТТІ ІСПАНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У «БЮЛЕТЕНІ ВІЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ПРОСВІТНИЦТВА» У 1890–1910-Х РОКАХ

Іспанська педагогічна преса на межі XIX–XX століть була представлена численними періодичними виданнями, як столичними, так і провінційними. Проте особливе значення мав мадрридський часопис «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» (1877–1936).

Мета роботи передбачає вивчення педагогічної проблематики, представлені у мадрридському періодичному виданні «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» у 1890–1910-х роках.

Методологія. У процесі дослідження педагогічної проблематики публікації «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» на межі XIX–XX століть застосовувалися конкретно-наукові методологічні підходи: порівняльно-педагогічний, парадигмально-педагогічний, проблемно-історичний, герменевтичний. Основними методами дослідження були педагогіко-ретроспективний, порівняльно-зіставний, метод герменевтики.

Наукова новизна. У статті сфокусовано увагу на спектрі педагогічних проблем, порушених видатними іспанськими освітянами у мадрридському часописі «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» на межі XIX–XX століть.

Висновки. «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» – унікальне періодичне видання у мозаїці іспанської педагогічної преси межі XIX–XX століть. Це – найповніше зібрання імен найвидатніших освітян Іспанії того часу. Часопис був відомий в Європі й Америці, і чимало педагогів із різних країн світу співпрацювали з ним.

Найважливішою особливістю «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» було просування найвільніших ідей розбудови народної освіти – від світськості школи до демократичних засад управління системою освіти в державі. Весь спектр найгостріших педагогічних проблем кінця XIX – початку XX століття знайшов відображення у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва», в оригінальних працях іспанських освітян – борців за величну й могутню Батьківщину.

Ключові слова: «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва», іспанські педагоги, освітяни, іспанська педагогічна преса, періодичне видання, педагогічна проблематика, народна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Із березня 1877 року до грудня 1936 року у Мадриді видавався «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» (Boletín de la Institución Libre de Enseñanza) [7] – один із найвпливовіших педагогічних часописів свого часу. Понад 4 тисячі статей європейських педагогів було опубліковано в ньому. Журнал став глашатаєм прогресивних ліберальних й антиклерикальних ідей.

На межі XIX–XX століть у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» з'явилися статті видатних іспанських інтелектуалів Мігеля де Унамуно (Miguel de Unamuno), Хоакіна Кости (Joaquín Costa), Франсіско Хінера (Francisco Giner de los Ríos), Мануеля Косціо (Manuel Bartolomé Cossío), Рафаеля де Лабра (Rafael María de Labra), Фернандо де Кастро (Fernando de Castro), Концепсьон Ареналь (Concepción Arenal Ponte), Емілії Пардо Басан (Emilia Pardo Bazán), Леопольдо Паласіоса (Leopoldo Palacios Morini), Адольфо Посади (Adolfo González-Posada y Biesca), Рафаеля Альтаміри (Rafael Altamira y Crevea), Анісето Сели (Aniceto Sela) та багатьох інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Декотрі аспекти історії педагогіки в Іспанії на межі XIX–XX століть висвітлені у наукових працях Б. Дельгадо Кріадо (Buenaventura Delgado Criado), А. Капітана Діаса (Alfonso Caripán Díaz), М. де Пуельса (Manuel de Puelles Benítez), А. Тіани Феррер (Alejandro Tiana Ferrer), А. Віньяо Фраго (Antonio Viñao Frago), О. Негріна Фахардо (Olegario Negrín Fajardo) та інших.

Вивченню питань генези, історії, змісту «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» (1877–1936) присвячені наукові розвідки Е. Медрано (Eulalia Martínez Medrano), Н. Арріети (Nerea Arrieta Jauregui), М. Далмау (María Rius Dalmau), Е. Фернандес (Edelmira Fernández Losada) та інших іспанських дослідників.

Аналіз педагогічної проблематики, представленої у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» у 1890–1910-х роках, здійснювався у контексті історико-педагогічного дослідження освітніх процесів (Н. Дем'яненко, Н. Дічек, В. Майборода, І. Руснак, О. Сухомлинська та інші), компаративно-педагогічного вивчення світового досвіду педагогічної теорії та практики (О. Заболотна, Т. Левченко, О. Локшина, О. Матвієнко, А. Сбруєва та інші).

Метою статті є вивчення змісту публікацій «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» 1890–1910-х років та аналіз провідних ідей видатних іспанських педагогів (К. Ареналь, Ф. Хінер де лос Ріос, Х. Ортега-і-Гассет, М. Коссіо, А. Посада, Ф. дель Ріо Урруті, Л. Лузуріага та інші).

Методологія і методи дослідження. У процесі дослідження педагогічної проблематики публікацій «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» на межі XIX–XX століть застосовувалися конкретно-наукові методологічні підходи: порівняльно-педагогічний, парадигмально-педагогічний, проблемно-історичний, герменевтичний.

Основними методами дослідження були педагогіко-ретроспективний, порівняльно-зіставний, метод герменевтики. Педагогіко-ретроспективний метод сприяв розумінню сутності педагогічних та освітніх проблем, окреслених у статтях іспанських педагогів на сторінках «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» у 1890–1910-х роках. Порівняльно-зіставний метод дозволив віднайти схоже й відмінне у поглядах та ідеях визначних педагогів Іспанії на межі XIX–XX століть стосовно народної освіти та освітнього реформування в державі. Метод герменевтики вможливив тлумачення, інтерпретування та коментування історико-педагогічних джерел, зокрема, публікацій іспанських освітян у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» 1890–1910-х років, спираючись на багатофакторний аналіз об'єктивних історичних умов і суб'єктивних авторських мотивів їх творення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 1890-х років у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» вийшли декілька значимих статей видатної іспанської просвітительки Консепсьон Ареналь (Concepción Arenal Ponte) (1820–1893). У шістьох номерах «Бюлетеню» за 1890 рік було вміщено публікацію Консепсьон Ареналь «Діти» [6], яка стала продовженням роздумів авторки стосовно становища дитинства в Іспанії, представлених у статтях 1880-х років у тому ж часописі (зокрема, публікація «Діти покинуті і діти убогі», 1887–1888 роки).

У статті «Діти» Консепсьон Ареналь доводила, що соціальний захист дитинства в державі має істотним чином реформуватися. Письменниця здійснювала аналіз закордонного досвіду діяльності благодійних товариств опіки дітей-сиріт (Німеччина, Англія, Франція, Швейцарія, США) і приходила до висновку, що в Іспанії необхідно закладати правові основи захисту дитинства, а задля цього – важливо передусім досягати рівності громадянських прав чоловіків і жінок, рівності чоловіків та жінок у набутті освіти, забезпечення права жінки на гідну працю [6, 296].

Упродовж 1891 року у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» з'явилися такі статті Консепсьон Ареналь: «Класифікація убогих відповідно до причин убогості» (січень), «Про духовне убозтво» (липень), «Про домашню працю» (серпень), «Праця жінок» (жовтень). В останній публікації просвітителька наголошувала на тому, що задля подолання того несправедливого становища, яке склалося в суспільстві стосовно жіноцтва, немає іншого засобу, як освічувати їх, і не важливо – чи буде це навчання мистецтв, промислів, наук, однак важливо змінити саме ставлення до жінки, усталені традиції та закони. «Жінки, особливо бідні, без підтримки не можуть скинути ярмо економічної тиранії. Освічені жінки й ті, хто мають переважачу соціальну позицію, вже подали приклад протягування руки бідним та неукам, це – приклад для наслідування, це – діяльність, загальна для всіх», – стверджувала Консепсьон Ареналь [2, 317].

У статті «Про духовне убозтво» [1] іспанська просвітителька пояснювала, що для подолання духовного убозтва є два провідні засоби – покращення моральності людини і розвиток розуму, а отже – зміненню духовного стану спільноти сприятиме народна освіта. Консепсьон Ареналь вказувала: «Уміти читати не означає уміти розмірковувати; знадобою народу є вміння мислити; ми не можемо забезпечити цього вміння за сучасного стану організації народної освіти» [1, 216].

У 1892 році у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» вийшли ще дві статті Консепсьон Ареналь – «Жіноча освіта» (жовтень) і «Просвітництво робітника» (грудень). У публікації «Жіноча освіта» [3] авторка розмислювала над питанням значущих відмінностей в освіті чоловіків та жінок в Іспанії.

У статті «Просвітництво робітника» Консепсьон Ареналь висловлювала думку про те, що «соціальне питання» є більшою частиною питанням педагогічним, оскільки для спільнот так само, як і для окремих індивідів, на спосіб буття впливає спосіб свідомості» [4, 353].

У січні 1893 року у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» вийшла остання стаття Консепсьон Ареналь із назвою «Просвітництво засудженого» [5]. У цій роботі просвітителька розглядала умови навчання ув'язнених осіб. Зокрема, вона обстоювала ідею про необхідність опори на розумові здібності в організації навчання засуджених. Якщо розумові здібності людини слабкі, то необхідно спиратися на її чуттєвий досвід, розвивати почуття віри, любові до родини, батьківщини, свободи; якщо ж розумові здібності міцні, то необхідно сприяти їхньому розвитку і за допомогою цього впливати на виправлення особистості.

Численні статті видатного іспанського педагога Франсіско Хінера (Francisco Giner de los Rios) (1839–1915) знайшли своє відображення на сторінках «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва». Франсіско Хінер був фундатором Вільного Інституту просвітництва 1876 року, і саме з його ініціативи розпочалося видання «Бюлетеню» у березні 1877 року.

У публікаціях «Природні ступені освіти» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1897) [10] та «Про ідею виховання» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1897) [11] педагог розмислював над сенсами освіти й виховання. Він вважав, що у вихованні, так само як і у житті, є два уклади: загальний, коли людина реалізує більш-менш гармонійно власні основні здібності, та спеціальний, пов'язаний із можливостями та уміннями людини виконувати певну працю.

«Виховання особистості в середовищі школи і родини – це лише часткова й допоміжна функція нашого самовиховання, проте виховання виконує постійну функцію у суспільному житті. Виховання – це цілісна діяльність суспільства, здійснювана зокрема цілеспрямовано педагогами. В дитинстві людина виховується батьками, старшими, вчителями, в дорослому віці – вона навчається і виховується самостійно», – наголошував Франсіско Хінер [11, 225–226].

Упродовж 1890-х років у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» вийшло чимало статей і заміток Франсіско Хінера. За кількістю публікацій у журналі наприкінці XIX століття цей автор був безспірним лідером. Серед тогочасних публікацій Франсіско Хінера варто назвати такі: «Сучасні дискусії про навчання в Англії» (квітень 1891 р.), «Вища і технічна освіта у Франції» (травень–червень 1891 р.), «Проблеми середньої освіти» (липень 1892 р.), «Замітка про середню освіту» (лютий 1893 р.), «Історія університетів за Г. Компайре» (1895 р.), «Індивідуальне навчання в школі» (вересень–жовтень 1895 р.), «Про вищу освіту» (червень 1896 р.), «Сучасна криза в концепції університету» (лютий 1897 р.), «Наука, як соціальна функція» (січень–лютий 1899 р.) та багато інших.

У 1890–1900-х роках у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» був представлений великий науковий доробок славетного іспанського педагога Мануеля Коссіо (*Manuel Bartolome Cossio*) (1857–1935). Йдеться про публікації «Екзамен в Європі» (січень 1894 р.), «Підготовка до навчання мистецтва в Толедо» (січень 1897 р.), «Сучасні проблеми в науці про освіту» (лютий–березень 1897 р.), «Початкова освіта в Іспанії» (жовтень 1897 р. – січень 1898 р., липень 1898 р., лютий 1899 р.), «Педагогічні замітки» (червень 1899 р.), «Оплата вчительської праці» (квітень 1901 р.), «Про навчання історії» (липень 1904 р.), «Учитель, школа і навчальний матеріал» (вересень–жовтень 1906 р.) та деякі інші.

У «Педагогічних замітках» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1899) [9] Мануель Коссіо наголошував, що Іспанія не стане на шлях регенераціонізму і значно відставатиме від провідних європейських країн, поки не здолає проблему масової неграмотності.

У статті «Учитель, школа і навчальний матеріал» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1906) [8] Мануель Коссіо накреслив реформаторську програму модернізації іспанської школи. Педагог зауважував, що «школа має бути справжньою домішкою для вихованців, сповненою світла та свіжого повітря» [8, 289].

На початку XX століття у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» вийшли численні статті визначного іспанського правознавця, соціолога, освітянина Адольфо Посади (*Adolfo Gonzalez-Posada y Biesca*) (1860–1944). Наприклад, у статті «Соціальний рух в Іспанії (1899–1900)» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1901) [16] Адольфо Посада розмірковував про необхідність глибокого освітнього реформування у Королівстві. Він зазначав: «Проблема нашої освіти – надто складна річ <...> презирство, з яким ставляться так звані правлячі класи в Іспанії до цієї проблеми, є однією з найважливіших причин усіх наших бідувань протягом XIX століття, та й на початку XX століття ми продовжуємо страждати в становищі неграмотності <...>» [16, 282].

У замітці «Народна освіта» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1902) [17] викладач права Університету Ов'єдо Адольфо Посада наголошував на тому, що університети в Іспанії, як і інші освітні інституції, мають стати на шлях демократизації. При університетах мають створюватися навчальні курси й організовуватися лекторії для широких народних мас, передусім для робітничого класу.

Про необхідність демократизації іспанської професійної освіти йшлося у статті Адольфо Посади «Технічна освіта та навчання» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1902) [15]. Автор публікації здійснював аналіз реалізованого у Франції проекту реформ у галузі професійної освіти, зніщений міністром торгівлі Олександром Мільєраном (*Etienne Alexandre Millerand*). На погляд Адольфо Посади, Іспанія могла би взяти за приклад даний проект та розбудовувати власну систему професійної освіти.

У публікації «Підготовка вчителів для середньої освіти» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1903) [18] Адольфо Посада розмислював стосовно того, яким має бути ідеальний учитель та якою за змістом має бути його професійна підготовка. Провідне питання, на яке освітянин шукав відповідь: «Учителем народжуються, як казав поет, чи стають?» [18, 98].

Про німецький освітній досвід (зокрема, Берлінського, Геттінгенського, Мюнхенського, Страсбурзького університетів) Адольфо Посада розповідав у статті «Навчання політичних наук у Німеччині» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1905) [20].

Педагогічні проблеми було порушено знаним освітянином і у статті «Клас і методи» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1906) [19], яка стала прологом до його книги «Порівняльне політичне право» (Мадрид, 1906). У статті Адольфо Посада наголошував на важливості дослідницьких підходів в університетському навчанні та перетворенні кафедр на «маленькі дослідні лабораторії» [19, 225].

Здійснюючи соціологічний аналіз значення різних соціальних інститутів у суспільному житті, Адольфо Посада віддавав школі перше місце, адже саме у школі, на його переконання, «зосереджені провідні духовні енергії нашого часу» [14, 327]. Про це йшлося в його статті «Соціальна дія школи» (*Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*, 1906) [14].

Адольфо Посада доводив, що школа є рушієм суспільного розвитку, засобом суспільної гармонії та соціальної боротьби. З одного боку, школа бере пряму участь у русі диференціації класів і боротьби партій і звідси витікає тенденція розвитку шкіл певної конфесії або політичної партії (шкіл католицьких, республіканських, соціалістичних, радикальних тощо); з іншого боку, школа – це «інституція нейтральна, безстороння, яка піклується виключно про освіту дитини, прийдешнього громадянина, – школа задля культури» [14, 327–328].

Низка публікацій Адольфо Посади у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» у зазначений період була присвячена соціологічній проблематиці. Зокрема, йдеться про статті: «Про сучасні тенденції у соціології» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1902), «Соціологія» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1904), «Досвід одного семінару» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1905) та інші.

У 1910-х роках у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» з'явилися кілька статей знаного іспанського освітянина Фернандо дель Ріо Урруті (*Fernando del Río Urruti*) (1879–1949), наприклад, публікація «Наукові засади соціальної педагогіки Наторпа» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1911) [21].

Вивчивши концептуальні положення теорії соціальної педагогіки Пауля Наторпа (*Paul Gerhard Natorp*), Фернандо Урруті констатував, що соціальна педагогіка має особливе призначення – надати поштовху розвитку спільноти, досягти усвідомлення закону, який визначає чисту волю цієї спільноти. Він писав: «Концепт соціальної педагогіки передбачає встановлення відношення між спільнотою і вихованням. Питання має двоїтий характер: яке значення має спільнота у вихованні і чим є виховання для спільноти? Радикальне твердження нашої концепції соціальної педагогіки полягає ось у чому: визначальні умови виховання кореняться у спільноті, а умови спільноти – у вихованні» [21, 41].

У № 678 (30 вересня 1916 року) «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» було вміщено доповідь славетного іспанського філософа, педагога Хосе Ортега-і-Гассета (*Jose Ortega y Gasset*) (1883–1955), оголошену на зібранні наукового товариства у м. Більбао 12 березня 1910 року з назвою «Соціальна педагогіка як політична програма» [13]. У своєму виступі Хосе Ортега-і-Гассет доводив, що Іспанія має спільно з європейськими країнами йти прогресивним шляхом, зводячи будівлю вільного, справедливого, наповненого культурним змістом, світу на фундаментальних опорах соціального виховання.

У педагогічних працях іспанського освітянина Лоренсо Лузуріаги (*Lorenzo Luzuriaga Medina*) (1889–1959) у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва» в 1910-х роках було подано численний статистичний матеріал щодо функціонування освітніх закладів, упровадження установ управління освіти, підготовки педагогічних кадрів у державах Європи та Америки. Наприклад, у статті «Управління освітою в Німеччині» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1915) [12] педагог схарактеризував умови управління народною освітою в німецьких землях. Він зазначав, що системи навчання різняться в німецьких землях, хоча існує від 1875 року і єдиний для всіх земель орган управління освітою – Шкільна імперська комісія.

Висновки. «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва» – унікальне періодичне видання у мозаїці іспанської педагогічної преси межі XIX–XX століть. Це – найповніше зібрання імен найвидатніших освітян Іспанії того часу. Часопис був відомий в Європі й Америці, і чимало педагогів із різних країн світу співпрацювали з ним.

Найважливішою особливістю «Бюлетеню Вільного Інституту просвітництва» було просування найвільніших ідей розбудови народної освіти – від світськості школи до демократичних засад управління системою освіти в державі. Весь спектр найгостріших педагогічних проблем кінця XIX – початку XX століття знайшов відображення у «Бюлетені Вільного Інституту просвітництва», в оригінальних працях іспанських освітян – борців за величну й могутню Батьківщину.

References

1. Arenal C. De la miseria mental. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 15 de julio de 1891. № 346, año XV. P. 204–207; 31 de julio de 1891. № 347, año XV. P. 216–222.
2. Arenal C. El trabajo de las mujeres. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de octubre de 1891. № 353, año XV. P. 314–317.
3. Arenal C. La educacion de la mujer. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de octubre de 1892. № 377, año XVI. P. 305–312.
4. Arenal C. La instruccion del obrero. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 15 de diciembre de 1892. № 380, año XVI. P. 353–357.
5. Arenal C. La instruccion del preso. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 15 de enero de 1893. № 382, año XVII. P. 1–5.
6. Arenal C. Los niños. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de julio de 1890. № 323, año XIV. P. 216–224; 15 de agosto de 1890. № 324, año XIV. P. 231–237; 31 de agosto de 1890. № 325, año XIV. P. 249–256; 15 de septiembre de 1890. № 326, año XIV. P. 268–272; 30 de septiembre de 1890. № 327, año XIV. P. 281–285; 15 de octubre de 1890. № 328, año XIV. P. 294–301.
7. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 7 de marzo de 1877. № 1, año I. 4 p.
8. Cossio M. El maestro, la escuela y el material de enseñanza. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de septiembre de 1906. № 558, año XXX. P. 258–265; 31 de octubre de 1906. № 559, año XXX. P. 289–296.
9. Cossio M. Notas pedagogicas. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de junio de 1899. № 471, año XXIII. P. 173–175.

10. Giner F. Grados naturales de la educacion. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1897. № 442, año XXI. P. 1–4.
11. Giner F. Sobre la idea de la educacion. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de agosto de 1897. № 449, año XXI. P. 225–226.
12. Luzuriaga L. La administracion escolar alemana. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, diciembre de 1915. № 669, año XXXIX. P. 360–364.
13. Ortega y Gasset J. La pedagogía social como programa político. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de setiembre de 1916. № 678, año XL. P. 257–268.
14. Posada A. Accion social de la escuela. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de noviembre de 1906. № 560, año XXX. P. 321–330.
15. Posada A. Educacion y enseñanza tecnicas. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de mayo de 1902. № 506, año XXVI. P. 129–136.
16. Posada A. El movimiento social en España (1899–1900). *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de setiembre de 1901. № 498, año XXV. P. 281–288.
17. Posada A. Enseñanza popular. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1902. № 502, año XXVI. P. 8–9.
18. Posada A. Formacion del profesorado de segunda enseñanza. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de abril de 1903. № 517, año XXVII. P. 97–106.
19. Posada A. La clase y los metodos. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de agosto de 1906. № 557, año XXX. P. 225–229.
20. Posada A. La enseñanza de las ciencias politicas en Alemania. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 28 de febrero de 1905. № 539, año XXIX. P. 33–40.
21. Rio Urruti F. Fundamento científico de la pedagogia social en Natorp. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1911. № 601, año XXXV. P. 1–11; 28 de febrero de 1911. № 611, año XXXV. P. 33–43.

Nosovets Vladyslav

<https://orcid.org/0009-0001-1968-4970>

Graduate student of the Department of Pedagogy and
Methodology teaching history and social studies,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: vlad.nosovets402@gmail.com

ARTICLES BY SPANISH EDUCATORS IN THE «BULLETIN OF FREE TEACHING INSTITUTION» IN THE 1890–1910s

The Spanish pedagogical press at the turn of the 19th and 20th centuries was represented by numerous periodicals, both metropolitan and provincial. However, the Madrid magazine «Bulletin of Free Teaching Institution» (1877–1936) was of particular importance.

The purpose of the work is to study the pedagogical issues presented in the Madrid periodical «Bulletin of Free Teaching Institution» in the 1890–1910s.

Methodology. In the process of studying the pedagogical issues of the publications of the «Bulletin of Free Teaching Institution» at the turn of the 19th and 20th centuries, specific scientific methodological approaches were used: comparative-pedagogical, paradigmatic-pedagogical, problem-historical, hermeneutic. The main research methods were pedagogical-retrospective, comparative, and the method of hermeneutics.

Scientific novelty. The article focuses on the spectrum of pedagogical problems raised by prominent Spanish educators in the Madrid periodical «Bulletin of Free Teaching Institution» at the turn of the 19th and 20th centuries.

Conclusions. «Bulletin of Free Teaching Institution» is a unique periodical in the mosaic of the Spanish pedagogical press at the turn of the 19th and 20th centuries. It is the most complete collection of the names of the most prominent educators of Spain of that time. The magazine was known in Europe and America, and many teachers from different countries of the world collaborated with it.

The most important feature of the «Bulletin of Free Teaching Institution» was the promotion of the freest ideas for the development of public education – from the secularity of the school to the democratic principles of managing the education system in the state. The entire spectrum of the most acute pedagogical problems of the late 19th – early 20th centuries was reflected in the «Bulletin of Free Teaching Institution», in the original works of Spanish educators – fighters for the great and powerful Motherland.

Key words: «Bulletin of Free Teaching Institution», Spanish educators, teachers, Spanish pedagogical press, periodical, pedagogical issues, public education.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2025 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Наталія Зайченко**